

Gravstenene i Vokslev kirke

Af Ole Færch

I Vokslev kirke og på kirkegården findes 4 gravsten af stor ælde, nemlig 2 middelalderlige sten i sideskibet, en romansk sten i tårnet og en romansk sten på kirkegården ved flagstangen nordvest for indgangen til tårnet. Her omtales stenene i sideskibet, men jeg håber ved en senere lejlighed at kunne vende tilbage til de 2 romanske sten.

Stenen i nordvæggen i sideskibet

Denne sten er over Laurids Jensen i Binderup i Vokslev sogn, begravet S. Andreae dag 1595 (30. november), 61 år gammel, og hans første hustru Mette Pedersdr. + 1579. Stenen er opsat af Laurids Jensens anden hustru Maren Nielsdr. Laurids Jensen var foged på herregården Store Restrup.

Teksten på stenen lyder:

HER LIGER BEGRAVET ERLIG OC
GVD FRØGTIGE MAND LAVRIS IEN
SEN SOM LEVEDE MED MAREN NIELS
DATER VDI 18 AAR OC BODE I
BINDERUP SOM DØDE OC BLEFF
BEGAVET S ANDRÆ DAG 1595
VAR HANS ALDER 61 AAR HER HOS
HVILER HANS FØRSTE HØSTRUE MET
PIERSDATER SOM LEEVED MED HAN
NOM I 12 AAR DØD OC BLEF BEGRA
VIT AAR 1579 GVD GIVE DENOM
EN GLEDELIG OPSTANDELSE

Stenen er nu opsat på nordvæggen i sideskibet og dækker næsten helt over et lille vindue her. Den er udført i et lyst, brunt materiale, formodentlig granit eller sandsten og måler ca. 97 x 172 cm. Der er en stor revne i øverste venstre hjørne. Stenen er meget slidt især i den øverste del, formodentligt har den dækket over et gravsted i kirkegulvet i hovedskibet. Stenen er fundet under gulvet ved kirkens restaurering i 1987.

Hovedelementerne i kompositionen er ramme, evangelistsymboler, roset, tekstfelt og skjolde med bomærker. Udformningen synes sket under et modul på 1 tomme. Evangelistsymbolerne er placeret med Lucas-oksen nederst til venstre og Johannes-ørnen til højre. De øverste to, der er meget slidte, viser Mathæus-englen til venstre og Marcus-løven til højre. Mellem de to øverste evangelistsymboler ses rosetten. Under rosetten findes teksten skrevet med majuskler. Mellem evangelistsymbolerne forneden på stenen findes skjolde med bomærker for Laurids Jensen og hans anden hustru Maren Nielsdr.

Udformningen er i hovedtrækkene meget lig periodens adelige gravsten.¹ Detaljerne er dog ikke nær så rige som på de adelige sten. Der er ingen figurer, indskriften er af den sænkede type, som er den mest enkle, og rosetten er også blot udformet ved forsænkning.

Formmæssigt er den en vertikalttype. Hvilket værksted, der kunne tænkes at have udført stenen, synes vanskeligt at pege på. Det kan være et værksted i Århus, Viborg eller måske et lokalt værksted i Aalborg.

Laurids Jensens bomærke er et Andreaskors efter den systematik, som Allan Tønnesen har anvendt i sin bog, Helsingør bomærker og er helt identisk med bomærke nr. 573 heri.² Et bomærke, der minder meget om Laurids Jensens, anvendes af prior Mathias Bork i Aalborg Helligaandskloster på et dokument fra 21.1.1456, segl nr. 6.³

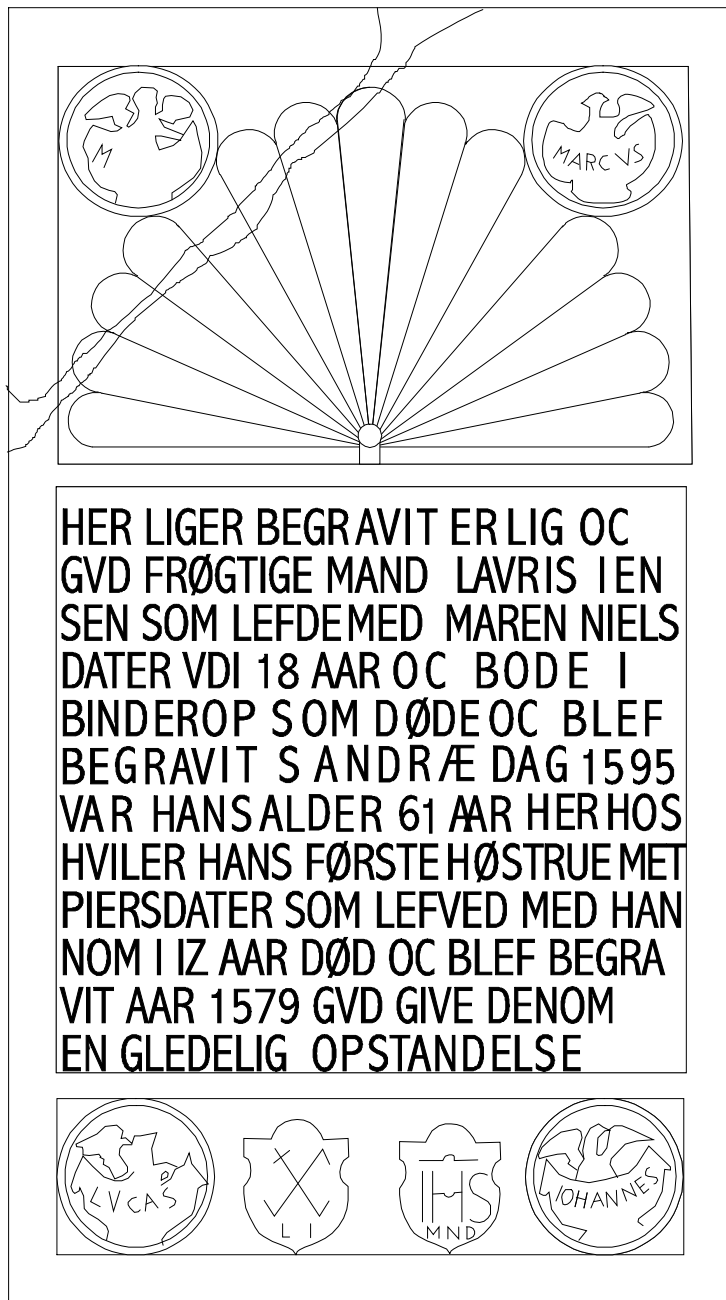
Maren Nielsdr.s bomærke er et Jesus-monogram, der ofte anvendtes, når vedkommende ikke normalt brugte et bomærke. IHS er de første tre bogstaver i navnet Jesus efter det græske alfabet. På latin er det blevet udlagt som Jesus Hominum Salvator, Jesus menneskenes frelser.

Laurids Jensen var foged for Hanibald Gyldenstjerne til Restrup. Han er første gang truffet i et tingsvidne af Hornum herredsting 26. 8.1577⁴ og sidste gang 21.10.1594.⁵ 8.1.1597 var Anders Jensen foged, sikkert tiltrådt ved Laurids Jensens død.

Laurids Jensen boede sikkert i Binderup Nedergaard i Vokslev sogn, der åbenbart har været en slags fogedgård for fogderne på Restrup gods. I hvert fald boede her 6.11.1519 Thames Pedersen, der da på vegne af fru Karen, Henrik Knudsen Gyldenstjernes efterleverske og hendes børn indværgede bl.a. Binderup Overgaard og Binderup Nedergaard, hvor han selv boede.⁶ 1649 boede Anders Jensen, foged på Restrup i Binderup Nedergaard. Der findes også nu en Binderup Nedergaard og Binderup Overgaard, som ses på kortet⁷. Det er sikkert med nogenlunde samme beliggenhed som tilbage i femten- og sekstenhundredtallet.

Ud fra gravstenens ordlyd ”ærlig og gudfrygtige mand” er det klart, at Laurids Jensen hørte til bonde-standen. Nogen almindelig bonde har han dog ikke været, hvad alene gravstenen vidner om. Han er efter stenens tekst født o. 1534 og døde som tidligere nævnt den 30.11.1595. Han blev o. 1567 gift med Mette Pedersdr., som døde 1579 og herefter med Maren Nielsdr., som overlevede ham. Der synes at være en lille fejl i teksten på stenen, der oplyser, at Maren Nielsdr. har levet sammen med Laurids Jensen i 18 år, hvilket ikke synes muligt. Der foreligger desværre ingen oplysninger om Laurids Jensen og hustruernes herkomst og heller ikke om eventuelle børn.

Laurids Jensens gravsten i nordvæggen i sideskibet, ca. 97 x 172 cm



Stenen i gulvet i sideskibet

Denne sten er over Anders Jensen i Binderup i Vokslev sogn, + 1649, hustruen Vibeke Hansdr. og et eller flere af deres børn, som døde 1642. Anders Jensen var også foged på Store Restrup. Stenen er formodentlig opsat af Vibeke Hansdr. ved Anders Jensens død, men hendes eget dødsår er aldrig blevet tilføjnet - måske er den bestilt, mens de begge levede.

Teksten på stenen lyder:

HER VNDER HVILER
ERLIG OC WELAAGT
MAND ANDERS IEN
SSEN SOM BVODE I BI
NDERRVP OC DØDE
AAR 16 DEN

MED HANS KIERRE
HVSTRV ERLIG OC
GVDFRYVTIGE QVI
NDE VIBEK HANS
DATTER SOM HEN
SVOF I HERREN
AAR 16 DEN
OC DIERES BØRN
1649

Stenen ligger i gulvet under de vestre stolestader i sideskibet, men har måske tidligere ligget et mere fremtrædende sted i kirken. Stenen er kun lidt slidt. Den er revnet cirka ved midten.

Den er udført i et sort materiale, måske kalksten eller granit og måler ca. 102 x 178 cm. Udformning er efter samme standard som Laurids Jensens, men udsmykning noget rigere, uden dog at være på linie med samtidige adelsgravsten. Evangelistsymbolerne er placeret med Mathæus-englen til venstre og Marcus-løven til højre. Nederste til venstre ses Lucas-oksen og Johannes-ørnen til højre. Foroven et billedfelt med opstandelsen. Teksten er skrevet med majuskler som sænket skrift.

Til venstre for tekstfeltet ses stående ved et gærde en mand i en dragt med et kraftigt læderbælte med metalnitter, stort skæg, velfriseret hår og træk, der vidner om en ældre mand - givetvis Anders Jensen. Gærdet er nærmest udformet som en græsk søjle med basis og kapitæl. Til højre også stående ved et gærde en kvinde i en dragt med et stort spænde og med skulderlangt, velfriseret hår. Hun er gengivet med træk, der virker yngre end Anders Jensens – givetvis Vibeke Hansdr. Personerne er gengivet i enkle, værdige former og fremstiller hvad Anders Jensen og hustruen var, nemlig en storbondeslægt.

Forneden ses 3 skjolde med bomærker. Til venstre Anders Jensens bomærke, en Merkurstav efter Allan Tønnesens systematik i Helsingør bomærker. Det er stort set identisk med nr. 46a heri, men har også stor lighed med piletyperne heri, eksempelvis nr. 229a og 231.

I midten bomærket for Vibeke Hansdr., der viser et Jesus-monogram. Til højre et skjold med bogstaverne S A A D og herunder teksten ”Oc Døde 1642”. Bogstavet D står givetvis for datter og S A A må være for bogstaverne for en eller flere døtre, døde 1642.

Anders Jensens gravsten er noget rigere udsmykket end Laurids Jensen. En detalje på de to sten, der minder meget om hinanden, er skjoldenes udformning med et indsnit i siderne.

Også her kan der gættes på, at stenen er udført på et værksted i Århus, Viborg eller Aalborg .

Anders Jensen var foged på Restrup gods i Sønderholm sogn. Han er første gang truffet som foged i et tingsvidne af Hornum herreds ting af 31.7.1598.⁸ Da forgængerens Laurids Jensen sidste gang træffes 21.10.1594, har Anders Jensen formodentligt efterfulgt Laurids Jensen. Han var formodentligt foged på Restrup indtil 1649, hvor han døde. Anders Jensen boede i Binderup Nedergaard, hvor formodentlig også Laurids Jensen boede.

Anders Jensen er i hvert fald født før 1580 men givetvis noget tidligere, formodentlig omkring 1565 og han døde i november 1649. Han er sidste gang nævnt på Hornum herredsting 19.3.1649 og har altså været virksom på tinget efter sit firsindstyvende år.

Anders Jensens første hustrus navn kendes ikke. Hun kan måske være Laurids Jensens anden hustru Maren Nielsdr, som givetvis var noget yngre end Laurids Jensen, måske født o. 1555 og er dermed ikke aldersmæssigt udelukket fra at have været Anders Jensens første hustru. Holdepunkter herfor haves desværre ikke. Anders Jensen var anden gang gift med Vibeke Hansdr., + 1663. Hun var formodentligt datter af en af egnens storbønder.

Om Anders Jensens herkomst vides heller intet. Hans bomærke minder meget om et, der benyttedes af Søren Jensen i Hæsum på et tingsvidne af 24.6.1633.⁹ Da ensartethed i bomærker ikke altid indebærer slægtskab, og omvendt forskellighed ikke udelukker slægtskab kan der ikke siges noget sikkert herom. Bomærket minder også meget om bomærke anvendt af Jens Christensen i Svenstrup, herredsfoged i Hornum herred fra o. 1584-1601 og Christen Smed i Svenstrup, herredsfoged i Hornum herred i perioden 1607-13 og igen 1630.

Anders Jensen træffes ofte på Hornum herreds ting, både i kraft af fogedstillingen på Restrup, men også for at varetage egne interesser. 16.9.1632 underskrev han på egen hånd et dokument som lavværg for Helvig Kaas til Restrup, og han var i den anledning 1635 stævnet for Viborg landsting i en lavværgetrætte mellem Helvig Kaas og den kendte Aalborg-købmand Jens Bang.¹⁰ At Anders Jensen var lavværg for Helvig Kaas skyldtes formodentligt, at hun allerede da var alderdomssvækket. Dette fremgår i hvert fald af en strid, der 1640 var om et fæste som en Christen Jensen 1637 havde fået på Lykkegaard i Hellum herred.¹¹

Ved delingen af Restrup gods 1640 var der af herredstinget udvalgt en del bønder til at foretage opmålingen af agre, enge og heder. Peder Black repræsenterede Jørgen Marsvin til Aunsbjerg og Anders Jensen skulle varetage Anna Kaas til Vorgårds interesser.¹²

Anders Jensen døde i november 1649, skifte 28. december. Jens Madsen var værg for Vibeke Hansdr. Der var 2 hold børn. I første ægteskab var der Jens Andersen i Nibe, Christen Andersen på Ellinggaard, Kirsten Andersdr. i Taarup, der var død men havde 5 børn (Niels, Anne, Maren, Berethe og Vibeke Christensdr.), Anna Andersdr., gift med Ove Sørensen på Tjele, Ide Andersdr. gift med Niels Knudsen i Binderup og Anne Andersdr. gift med Niels Pedersen Aalborg. Sidstnævnte kan være identisk med den senere præst i Nibe med samme

navn, men nogen dokumentation herfor kan desværre ikke fremlægges. I ægteskabet med Vibeke Hansdr. var der Hanibal, Bjørn, Hans, og Mette. Sidstnævnte blev gift med delefoged for Aalborg Kloster, Hans Sørensen, Svenstrup.

Boet blev delt i 2 halvdele, hvoraf den ene tilkom Vibeke Hansdr. Børnene af første ægteskab fik deres del udbetalt, og børnene af andet ægteskab lod delvis deres arv blive stående i boet ind til videre. Der er herefter opført en meget omfattende optælling og vurdering af indbo, redskaber, kreaturer, korn etc. At der var tale om en anseelig gård, afsløres af, at der var mange tin- og messingting, og at der var 2 stuer med hver sin kakkellovn. Desuden omtales der en part i en ejendom i Aalborg og en i Nibe. Der forelå en erklæring fra de 3 brødre Hanibal, Bjørn og Hans, at deres søster Mette skulle arve lige med dem, og ikke have en søsterlod (det halve af en broderlod). Da boet var gjort op, var der godt 157 rigsdaler, til hver af de 4 børn af andet ægteskab. Børnene af første ægteskab havde antageligt fået arveforskud på et tidligere tidspunkt.¹³

Efter Anders Jensens død sad Vibeke Hansdr. enke i 12 år til 1661, hvor hun blev gift med Svend Christensen fra Sønderholm. Ægteskabet blev dog kort, for Vibeke Hansdr. døde i september 1663, skifte 13.10.1663.¹⁴ Af arvinger nævnes kun præsten Bjørn Andersen, Vendsyssel, Mette Andersdr. gift med Hans Sørensen, Svenstrup, og Hanibal Andersen, der var på Sjælland, og blev repræsenteret ved broderen Bjørn. Hans Andersen må være død i perioden 1661-63. Vurderingen udviste et stort overskud, med et omfattende indbo, kreaturer, redskaber, korn etc. Desuden var der både messing- og sølvgenstande, smykker osv. Det fylder adskillige sider i tingbogen.¹⁵

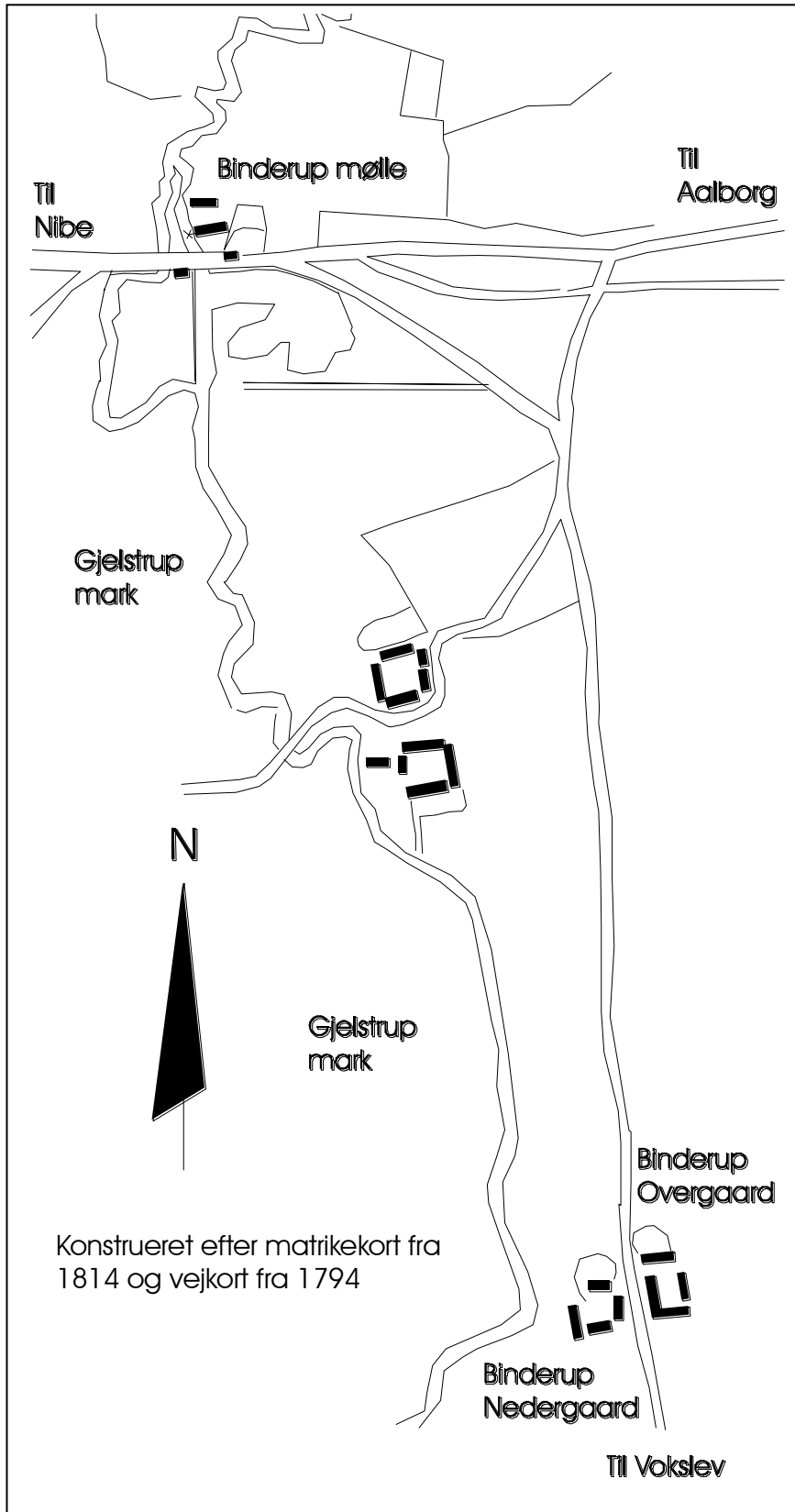
Efter Vibeke Hansdr.'s død blev Svend Christensen gift med Else Pedersdr. Kjærulf og efter hendes død 1672 med søsteren Sidsel, døtre af Peder Bertelsen Kjærulf i Nørholm. Også her knyttes forbindelsen til en storbondeslægt.

Afslutning

De gamle gravsten i Vokslev kirke fremstår som et smukt kulturhistorisk minde, der taler til os om en længst svunden tid. Skulle man fremsætte et ønske for stenedes fremtid måtte det være, at de kunne få den mere fremtrædende plads i kirken, som de fortjener, når lejlighed byder sig.

Anders Jensens gravsten i gulvet i sideskibet, mål ca. 102 x 178 cm.





Noter:

¹ Chr. Axel Jensen, Danske adelige gravsten, København 1951.

² Allan Tønnesen, Helsingør bomærker, Samf. for Dansk Genealogi, København 1968.

³ Væbneren Nis Jensen af Vesterris i Bislev sogn mageskifter en gård i Veggerby mod en gård i Torpe (Taarup, Vokslev sogn) med Aalborg Helligaandskloster. Rigsarkivet, Perg. saml., Aalborg Helligaandskloster.

⁴ Tingsvidne af Hornum herreds ting, at Laurids Jensen i Binderup, foged på Restrup, på vegne af Hanibald Gyldenstjerne til Restup lod give last og klage på nogle mænd af Nibe, som havde drevet fæ, øg og svin i den eng kaldet Wass. Landsarkivet i Viborg, Udtagne breve nr. 1223.

⁵ I en sag ved Aalborg byting 7.5.1604 mellem Hannibal Gyldenstjerne til Restrup og Mandrup Parsberg til Høgsholm, høvedsmand på Aalborghus angående opstemning af Hasseris å ved møllen i Aalborg fremlægges et tingsvidne af Hornum herred 21.10.1594. Restrup godsarkiv, Landsarkivet i Viborg, G141-1.Papir.

⁶ 6. november 1519. Beskeden mand Thames Pedersen, foged på Restrup, indvordede med lovhævd Overgaard i Binderup med 3 fjerding jord over al Binderup mark, Nedergaard i Binderup med 2 fjerding jord og nogle enge, Binderup mølle, et bol i Vokslev med ager og eng, en ager i Vokslev mark, som var lagt til Binderup kirkevej, Møldrups gårdsted og møllested og 3 gårde i Nibe svarende til de bedste i byen. Dette gods indvordede Thames Pedersen som fru Karen, Henrik Knudsen Gyldenstjernes efterleverske og hendes børn rette arv og ejendom. mdxix onsdag før vor fru dag præsentationis. Møldrups gård og mølle er Mølgaard i Ø. Hornum sogn og møllen hertil Ridemands mølle, nu i Godthåb. Landsarkivet i Viborg, perg. saml. nr. 235, Udtaget af Lundbæk godsarkiv, G139-1. Tidligere i Restrup godsarkiv.

⁷ Kortet er konstrueret efter Matrikelkort opmålt i 1814 af P. Ullum, som findes i Kort- og Matrikelstyrelsen. Endvidere er benyttet Vejdirektoratskort nr. 1382, Rigsarkivet, Den mindre landevej fra Aalborg til Nibe, opmålt 1798.

⁸ Tingsvidne af Hornum herreds ting udstedt af herredsfoged Jens Christensen. Erik Bille til Rønnohvsholm stævner ved fogden Jacob Hvid Hannibal Gyldenstjerne til Restrup, repræsenteret ved fogden Anders Jensen i Binderup, om en eng til fæsteren Chr. Pedersens gård i Frejlev. Landsarkivet i Viborg, Udtagne breve nr. 1225.

⁹ RA, Aalborghus lens, Regnskab 1631-34, Antegnelser til bilag 1632-33, Unummereret bilag.

¹⁰ 1635 13.4 og 2.11. Kongens Retterting. Stævningebog, s. 18a. (H. Hertzum-Larsen, Jyske domme og dokumenter 1440-1700, s. 258).

¹¹ 4.5.1640 – 3.9.1641. Kongens Retterting. Stævningebog, s. 130a. (H. Hertzum-Larsen, Jyske domme og dokumenter 1440-1700, s. 307).

¹² Hornum herreds tingbog 17.8.1640, Tingbogsuddrag, Lokalhistorisk Arkiv, Ø. Hornum v/Hans Gjedsted.

¹³ Hornum herreds tingbog 26.3.1650 (bodeling) og 2.12.1650 (arveafkald), Tingbogsuddrag, Lokalhistorisk Arkiv, Ø. Hornum v/Hans Gjedsted.

¹⁴ Hornum herreds tingbog 15.2.1664, Tingbogsuddrag, Lokalhistorisk Arkiv, Ø. Hornum v/Hans Gjedsted.

¹⁵ Oplysninger om skifterne m.v. er baseret på en ikke offentliggjort artikel af Hans Gjedsted, Støvring, om en gårdhistorie for Binderup Nedergaard belyst ved uddrag af Hornum herreds tingbog. Jeg er stor tak skyldig for de mange oplysninger herfra, som jeg har benyttet.